

Christian Metz (1934 - 1993)

Francouzský sémiotik a filmový teoretik. Vystudoval klasickou filologii, moderní jazyky a literaturu, na Sorbonně získal doktorát v oboru obecná jazykověda, překládal a přednášel na francouzských lyceích. Ovlivněn strukturalismem Ferdinanda de Saussura, L. Hjemsleva, A. Martineta a C. Lévi Strausse se stal odpůrcem impresionistické filmové kritiky a začal aplikovat na film teze textové lingvistiky. V roce 1964 vyšla jeho stať *Film: langue nebo langage* (Film: jazyk nebo řeč), která otvírá nový pohled na film – znakový systém. Na základě Saussurova pojmu *langage* pojmenovává filmové dílo jako nesystematický, komplexně sémiotický jazyk, sleduje jeho podstatu, jednotky i jejich kombinace do celkové struktury. Tento jazyk se však dostává do problematické pozice, nabízí se otázka, zda je možné ho studovat pomocí lingvistických nástrojů, když je ve své podstatě rozdílný od verbálních množin. Film se neskládá z jednotek bez významu, ani není arbitrární, jednotlivé obrazy napodobují referenty, významy jim nejsou přiřčené konvencí. Jelikož filmu chybí dvojí artikulace, pokládá ho za **řeč bez jazyka**, systém znaků užívaných ke komunikaci. I přes jisté difference je však film, podle Metz, díky své znakové podstatě analyzovatelný právě za pomoci sémiotiky.

Filmová řeč je v jeho pojetí řízena *grande syntagmatique*, nejmenší jednotky, filmové záběry, jsou kombinovány v sedmi základních systémech konfigurací, aby vzniklo filmové vyprávění. Důležitým se tedy stává v tomto systému vztah jednotky ke **kódu**, jednotlivé kódy lze označit jako specificky kinematografické (například světla, montáž, pohyb kamery), nekinematografické (písmo, hudba, dialog) a sub-kódy dané žánrem či individuálním stylem.

V polovině sedmdesátých přestal považovat film za pouhý lingvistický tvar, opustil vyzdihování textu nad sledováním diváka, propojil své sémiotické přístupy s metodami **psychoanalýzy** zkoumajícími recepci. Recepce a participace se pro něj stávají podstatnými momenty pro pochopení filmu. Výsledky tohoto teoretického spoje, pak uveřejnil v knihách *Psychoanalýza a film* (1975) a *Imaginární signifikant* (1977).

Ve druhé knize Metz využil pro popis filmu pojem francouzského teoretika J. Lacana **imaginárno**. Čistě vizuální pole zrcadlové fáze s narcisistním rozměrem mu slouží jako klíč pro sledování kinematografie, respektive percepce, ve které zároveň zdůrazňuje roli nevědomí. Symbolické čtení se podle něj hodí spíše pro literární text, pro vnímání filmu je pak aktivována více oblast imaginárního označování, význam vzniká na základě obrazů. Zároveň přenáší pozornost ze zkoumání signifikátů na **signifikant**. Signifikant, jakožto nositel významu, vede diváka k zapomínání na reálný referent a usnadňuje mu ponor do fikce. V návaznosti na ideologické teorie označuje kinematografický aparát jako původce regresivního umístění diváka právě do stavu narcisistního imaginárna. Film je tak podoben dennímu snění, oproti snu totiž stále zahrnuje možnost reflexe divákového stavu a chápání umístění v centru obrazů.

Při sledování divákovi percepce filmu pak používá Metz tři termíny z oblasti psychoanalýzy: zrcadlovou identifikaci, voyerismus a fetišismus. **Zrcadlová fáze** se odráží ve snaze diváka identifikovat se s předváděným obrazem. Jelikož se však v tomto světě nezrcadlí, dochází k transcendenci subjektu, divák se identifikuje s kamerou, s úhlem pohledu

na předváděný svět. Zároveň se také sžívá s charaktery příběhu. **Voyerismus** je klíčovým pojmem k distanci, kterou zaujímá divák ke světu fikce, k objektu, zároveň otvírá možnosti filmu pracovat s diváckou touhou. **Fetišismus** je pak výsledkem náhrady absence objektu obrazem. Tyto tři body se pak stávají základem popisu diváckého vnímání filmu a jeho projekce: divák promítá svůj pohled k plátnu a přenáší předváděné předměty do svého vnitřního světa.

V osmdesátých letech pak Metz rozšiřuje svá bádání ještě o naratologické vlivy a kognitivní psychologii, filmovou teorii přenáší na intermediální pole, propojuje jí s historií, sociologií, kulturní antropologií a pedagogikou.

Výběrová literatura:

Metz, Christian. *Imaginární signifikant: psychoanalýza a film*. Praha: Český filmový ústav, 1991.

Metz, Christian. *Langage et cinéma*. Paris: Larousse, 1971.

Metz, Christian. *Essais sur la signification au cinéma*. Paris: Éditions Klincksieck, 1971.

Metz, Christian. *Film jako znakový systém: čtyři studie věnované sémiologické problematice filmu*. Praha : Český filmový ústav , 1971.